

УДК 378.09:811.133.1

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ СТРАТЕГІЇ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ВИВЧЕННЯ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

Лучкевич В.В.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Статтю присвячено вивченню поняття «лінгводидактичні стратегії», їхній класифікації у вітчизняній та зарубіжній педагогічній науці. Особливу увагу акцентовано на працях французьких лінгводидактів, в яких виокремлено три основні типи стратегій: стратегії навчання, стратегії вивчення, стратегії оцінювання. Здійснено короткий аналіз кожної з них, наголошено на їхніх перевагах і недоліках.

Ключові слова: лінгводидактика, стратегії, навчальні стратегії, стратегії вивчення, стратегії оцінювання, навчальна діяльність.

Постановка проблеми. Сучасні освітні реалії яскраво демонструють спрямованість навчального процесу на оволодіння особистістю хоча б однією іноземною мовою як важливої складової професійної підготовки з одного боку та особистісного соціального й економічного успіху – з іншого. Навчання іноземної мови сьогодні є безперервним процесом, оскільки тісно пов'язане з адаптацією особистості до нових сус-

пільно-економічних умов і глобалізаційних процесів. Відтак, важливим завданням вищої школи є формування знань, умінь й навичок, які сприятимуть студентам у регулюванні самостійного навчання, знаходженні ефективних способів вивчення іноземної мови.

Удосконалення сучасної системи навчання передбачає не тільки застосування новітніх методів і підходів, й а розробку та впровадження

у навчальний процес ефективних стратегій, зорієнтованих на активну самостійну роботу студентів, створення умов для їх творчого розвитку, самостійності й організованості. Зауважимо також, що лінгводидактичні стратегії навчання є одними із головних складників формування іншомовної компетентності студентів, оскільки спрямовані на успішне оволодіння мовою, вироблення конкретних дій, що дозволятимуть планувати, проектувати, оцінювати навчальну діяльність та максимально досягати кінцевого результату. Водночас, різноманітність навчальних стратегій, різні підходи до їх трактування й класифікації стають перешкодою у виборі найбільш ефективних у процесі вивчення іноземної мови, зокрема й французької. Крім цього, розвиток дидактики й методики викладання іноземних мов, зміна підходів до їх викладання, застосування сучасних інформаційних технологій у навчально-виховному процесі відіграли неабияку роль у розробці нових стратегій навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомими результатами дослідження теоретико-методичних основ навчальних стратегій містяться у працях як зарубіжних (К. Вайнштейн [12], К. Гріффітс [7], А. Коен, Ф. Ласньє [10], Дж. О'Меллі, Дж. Рубін, Р. Оксфорд [9] та ін.), так і українських (Н. Бражник, І. Задорожна [1], Є. Іжко [2], О. Любащенко [3], С. Ніколаєва [4], Т. Олійник, І. Семенишин та ін.) науковців. Слід зазначити, що впадає у вічі певна диспропорція у дослідженнях українських науковців – досить прискіплива увага до застосування стратегій у навчанні української мови (О. Горошкіна, Т. Донченко, І. Єрмакова, С. Караман, О. Любащенко [3], М. Пентлюк, К. Плиско, І. Хом'як), обґрунтування сутності поняття «навчальна стратегія» (Т. Бульба, О. Ванівська, Є. Іжко [2], О. Малихін, Л. Шерстюк) та недостатнє вивчення проблеми формування лінгводидактичних стратегій вивчення іноземних мов (Н. Білоножко, І. Задорожна [1], С. Ніколаєва [4], І. Семенишин, О. Сторонська).

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. На основі аналізу зазначених вище праць з'ясовано, що в сучасних вітчизняних дослідженнях практично відсутнє вивчення праць французьких лінгводидактів, що стосуються формування навчальних стратегій у вищих навчальних закладах. Крім того, питання застосування лінгводидактичних стратегій у процесі вивчення французької мови залишається майже не дослідженим.

Мета статті – на основі різних теоретико-методичних підходів проаналізувати типи лінгводидактичних стратегій, виявити найбільш ефективні із них для застосування у процесі навчання французької мови.

Виклад основного матеріалу. У сучасній лінгводидактиці поняття «стратегії» тлумачиться як стилі, техніки, прийоми чи засоби навчання спрямовані на оволодіння особистістю рідною чи іноземною мовами [3; 4; 10; 11]. Утім, навчальні стратегії можуть використовуватися студентами чи учнями і для покращення результатів навчання [12, с. 317]. В цьому контексті вони виступають певними процесами мислення особистості з метою полегшення навчання. Водночас К. Гріффітс під навчальними стратегіями розуміє дії особис-

тості, які вона свідомо обирає для планування навчального процесу з оволодіння іноземною мовою [7, с. 23].

Різне трактування навчальних стратегій базується на тому, що кожен із науковців брав за основу певний науково-методичний та/чи теоретико-методологічний підхід, а також розглядав дане поняття крізь призму різних наук: психології, педагогіки, мовознавства, філософії тощо. Невизначеність трактування навчальних стратегій вплинуло і на розбіжності у їх класифікації.

Так, у найбільш поширеній серед сучасних лінгводидактів класифікації К. Вейнштейна і Р. Месера виокремлено п'ять основних груп навчальних стратегій [12]: стратегії підготовки (створення необхідних умов для вивчення нового матеріалу); стратегії розробки (встановлення зав'язків між вивченим матеріалом та тим, що буде вивчатися); організаційні стратегії (перетворення/перегрупування/реконструкція нової інформації у більш зручний формат для кращого розуміння); метакогнітивні стратегії (планування, регулювання й оцінюванні своєї навчальної діяльності); стратегії мотивації або афективні стратегії (створення сприятливих умов для навчання).

У класифікації Р. Оксфорд виділено дві основні групи навчальних стратегій, які поділяються на окремі підгрупи [10]: 1) прямі стратегії, що діляться на стратегії запам'ятовування, пізнавальні стратегії, компенсаторні стратегії; 2) непрямі стратегії, до яких відносяться метакогнітивні, соціальні й афективні стратегії.

Відповідно до сучасних підходів вивчення іноземної мови (комунікативного, діяльнісного, компетентнісного) навчальні стратегії націлені на ефективне оволодіння іншомовною комунікативною діяльністю. Утім, як показав аналіз класифікацій навчальних стратегій, кожна з них відповідає певному аспекту засвоєння іноземної мови: навчальному (оволодіння лінгвістичними знаннями), комунікативному (розвиток мовленнєвих умінь і навичок), метакогнітивному (здатність до самоорганізації та самоконтролю).

Щодо трактування «лінгводидактичної стратегії», то найбільш повно цей термін розкрито українською дослідницею О. Любащенко, яка визначає її «як проект навчального процесу з розподіленою співдіяльністю суб'єктів, який здійснюється за умов керованого усвідомленого оволодіння мовою для задоволення фахових потреб та запитів зрілої особистості, користування мовою як засобом спілкування, вираження та розуміння думок, відображення емоційного стану мовців» [3, с. 20]. Наголосимо, що тлумачення цього поняття дослідниця здійснювала з позиції суб'єктно-діяльнісного підходу до вивчення української мови.

Разом з тим, О. Любащенко виокремила кілька типів лінгводидактичних стратегій [3, с. 37]: а) рецептивні стратегії слухання й читання; б) продуктивні стратегії текстотворення; в) трансформаційні стратегії.

Ці стратегії також поділяються на окремі типи, які сприяють досягненню конкретної мети. Наприклад, стратегії діалогічного спілкування, що входять до продуктивних стратегій текстотворення, побудовані на засадах спільних інтересів його учасників, а стратегії дидактичного спря-

мування, які відносяться до трансформаційних стратегій, націлені на пригадування попереднього матеріалу, його відтворенні в інших ситуаціях, запам'ятовування нових конструкцій тощо.

Цікавою є класифікація стратегій автономного навчання, розроблена Є. Іжко, оскільки безпосередньо відноситься до вивчення іноземної мови. В цій класифікації автор виділяє дві основні групи стратегій [2]: метакогнітивні стратегії, які є загальними і можуть використовуватися під час виконання всіх завдань; «Task-Based» стратегії, що базуються на використанні власних ресурсів студентів у процесі навчання.

До метакогнітивних стратегій Є. Іжко відносить організацію й планування, управління, контроль, оцінювання. «Task-Based» стратегії охоплюють стратегії пам'яті, організаційні стратегії, особистісно-орієнтовані стратегії, когнітивні стратегії. Як видно, вказані стратегії можуть використовуватися одночасно або ж послідовно. Підійшовши свідомо до їх вибору й аналізу допоможуть студентам в організації навчання, самоконтролі й саморозвитку.

Проте, більшість сучасних українських дослідників [1; 3; 4] виокремлюють три види стратегій, які сприяють оволодінню іноземними мовами: 1) навчальні стратегії, до яких відносяться метакогнітивні та когнітивні стратегії; 2) стратегії використання іноземної мови у різних видах мовленнєвої діяльності, тобто використання мовних кліше, міміки, жестів, які сприяють успішному усному висловлюванню; 3) комунікативні стратегії, які включають стратегії керування емоційним станом, формулювання запитань і відповідей, згоди, співробітництво з іншими носіями мови тощо.

Коротко проаналізувавши основні поняття й класифікації стратегій з позицій лінгводидактики, доходимо висновку про їхню орієнтацію на студента чи учня, його навчально-пізнавальну й комунікативну діяльність. Значно менше дослідницької уваги приділено ролі вчителя, формування його стратегій для забезпечення якісного процесу навчання, оволодіння учнями навчальних стратегій. З огляду на це, корисним стане досвід французьких лінгводидактів, які вивчають як стратегії навчання, так і учіння.

У французькій лінгводидактиці, згідно «Дидактичного словника французької мови як іноземної», стратегія визначається як сполучення організованих, чітко оформлених, завершених та регульованих операцій, обраних особистістю для виконання поставленого завдання [11, с. 190]. З цього визначення видно, що роль «особистості» не є чітко окресленою (це може бути і вчитель, і учень), що, відповідно, веде до поділу стратегій, які застосовуються учнем й учителем. Це пов'язано з тим, що поняття «стратегії» у французькій лінгводидактиці відноситься до 70-х рр. XX століття, періоду бурхливих змін у підходах до навчання іноземних мов, що супроводжувався глибоким епістемологічним розривом у розумінні необхідності зміщення акцентів із учіння (навчання) на вивчення (оволодіння знаннями й навичками), з учителя на учня. Це, своєю чергою, вплинуло на наступний поділ стратегій: *стратегії учіння (навчання)* та *стратегії вивчення (оволодіння)*, що відрізнялися за типами, цілепо-

кладанням, плануванням, способами діяльності, кінцевим результатом.

Сучасні французькі дослідники в галузі лінгводидактики акцентують увагу на стратегіях навчання/вивчення, додаючи до них й стратегії оцінювання, як головних в організації й плануванні навчального процесу вивчення французької мови як іноземної [6]. Структуру педагогічного планування заняття з французької мови як іноземної подано на рис. 1.

Рис. 1.

На думку Ж.-П. Робера, стратегії навчання безпосередньо відносяться до педагога і спрямовані на вивчення потреб студентів/учнів, адаптацію змісту навчання до їхніх потреб, формування їхньої мотиваційної сфери через цікаві й корисні для них завдання [11, с. 93]. Слід додати, що стратегії навчання базуються на педагогічних й методичних засадах, підходах до навчання іноземних мов, які обираються педагогом з метою ефективного навчання своїх учнів.

У французькій лінгводидактиці існують різні підходи до класифікації стратегій навчання. Проте найбільш розробленою вважається класифікація Ф. Ласньє, який виокремив чотири групи стратегій навчання [8, с. 422-426]: 1) магістральні стратегії; 2) інтерактивні стратегії; 3) стратегії індивідуальної роботи; 4) соціоконструктивні стратегії.

До магістральних стратегій автор відніс усну доповідь та практичну демонстрацію. Зокрема усна доповідь полягає у викладі головних ідей уроку з візуальними опорами, ініціації учні до обговорення цих ідей (ставлення питань, короткі виклади думок щодо окремих ідей). Практична демонстрація передбачає використання аудіовізуальних засобів, опорних схем і таблиць, ілюстрацій, які допомагають розкрити зміст нового матеріалу. Отож, магістральні стратегії реалізуються за допомогою методів, які концентруються на питаннях/відповідях студентів, викликають жваве обговорення й дискусію.

Інтерактивні стратегії включають рольові ігри, дискусійні групи, навчання крок за кроком. Як видно, ці стратегії передбачають співпрацю студентів та залучення до неї викладача. Утім роль останнього визначається як учасника, гіда, помічника. Він може вказувати на труднощі, які можуть виникнути під час обговорення/виконання завдання, долучатися до дискусії, переводити її в інше русло, акцентувати увагу на важливих моментах тощо.

Стратегії індивідуальної роботи полягають в: експліцитному навчанні, що передбачає заохочен-

ня й допомогу викладача у викладі індивідуальних думок щодо окресленої проблеми/завдання; індивідуальній роботі (самостійне опрацювання матеріалу чи виконання завдання); проблемне вивчення, яке базується на моделюванні педагогом процесу вирішення окремої проблеми, що потребує залучення студентом певних компетенцій для її вирішення. Звичайно стратегії індивідуальної роботи вимагають багато часу, оскільки приділити уваги кожному студенту в групі є надважким завданням. Однак, встановлення певного часового ліміту та надання чітких вказівок може сприяти успішній реалізації цих стратегій на заняттях французькою мовою.

Соціоконструктивні стратегії передбачають тьюторський супровід, навчання в парах, робота в групах, проектне навчання, навчання в співробітництві. Усі перелічені стратегії базуються на засадах співпраці, узгодження свої власних дій з командою для успішного досягнення мети, контролювання емоцій та поведінки, створення позитивного клімату в групі. Водночас реалізація цих стратегій залежить від типу завдання/проекту, кількості учасників, тьюторському супроводі під час виконання завдання, особливо на етапі планування та розробки стратегії управління (керування) діями кожного учасника. Додамо також, що соціоконструктивні стратегії мають низку переваг, серед яких можна виділити взаємне навчання студентів, співпраця між ними. Проте недоліками таких стратегій є те, що організувати роботу в групах забирає багато часу, важко оцінити внесок кожного учасника у розробку запропонованої проблеми.

Таким чином, у французькій лінгводидактиці стратегії навчання відносяться, передусім, до педагога. Це його план дій на занятті, спрямований на успішне оволодіння студентами іноземною мовою. Залежно від цільової групи, рівня їх знань, інтересів, а також від конкретної теми заняття стратегії навчання можуть взаємодіяти та доповнюватися. Вони також відіграють важливу роль у формуванні стратегій вивчення, які є притаманними для студентів. Саме вони вибирають найбільш корисні для них стратегії засвоєння іноземної мови.

Як зазначають більшість франкомовних лінгводидактів [6; 8; 11], у вивченні французької мови як іноземної ключову роль відіграють стратегії вивчення, які розглядаються ними як сукупність технік, тактик, поведінки, ментальних свідомих чи потенційно свідомих дій, когнітивних чи функціональних навичок, які сприяють індивіду, що знаходиться в процесі навчання, вирішити поставлену проблему. Утім, П. Сір зазначає, що при вивченні іноземної мови індивід повинен звернутися до своєї внутрішньої системи (думки, відчуття, усвідомлення та ін.) і тільки після цього перейти до певних ментальних дій [5, с. 4]. Адже спочатку він повинен уловити та відібрати нову інформацію, потім її зрозуміти та запам'ятати і тільки згодом ця інформація може вживатися людиною у різних ситуаціях і контекстах.

Щодо класифікації стратегій вивчення, то у більшості випадків французькі дослідники спираються на класифікації, розроблені Р. Оксфорд, Дж. Рубіном, Дж. О'Меллі та А. Шамот, окремі з яких наведені мною вище. Проте, у класифіка-

ції Ф. Ласньє крім метакогнітивних, когнітивних та соціоемоційних, виокремлено ще одну групу стратегій вивчення – стратегії керування. До цієї групи входять: час, середовище, матеріальні й людські ресурси [8, с. 427-428]. Студент повинен вміти правильно розподіляти і планувати свій час на вивчення іноземної мови, вміти розставляти пріоритети, не відкладати виконання завдань на останню хвилину. Щодо середовища, то він повинен вміти правильно організовувати своє робоче місце (в навчальному закладі і вдома), знати, де знаходяться його навчальні матеріали, підручники. Використання матеріальних ресурсів (посібників, підручників, шкільного приладдя) та людських ресурсів (визначення друзів чи колег, які зможуть допомогти) дозволяє ефективно організувати свою навчальну діяльність.

Отже, поєднання всіх стратегій вивчення сприяє студентові в успішному оволодінні іноземною мовою, демонструє шляхи вирішення поставлених навчальних цілей, а також розвитку необхідних компетенцій. Зауважимо, що стратегії самоконтролю й самооцінювання є важливим складником у навчальному поступі студентів. Але, на жаль, ці стратегії є недостатньо сформованими серед українських студентів. Щоб сприяти їх розвитку, викладачу необхідно також перекласти свої стратегії оцінювання та вказати студентам на важливість самооцінки.

В цьому контексті звернемося до досвіду французьких лінгводидактів, які включають стратегії оцінювання до ключових у розвитку особистості. Одразу ж зазначимо, що стратегії оцінювання відносяться і до педагога, і до студента. З наведеної вище схеми педагогічного планування заняття французької мови видно, що стратегії оцінювання поділяються на ва типи: формувальні та узагальнюючі.

На думку французької дослідниці Ж. Мейє, формувальне оцінювання повинно сприяти впевненості учнів/студентів у своїх силах, мотивувати їх, допомагати їм у подоланні труднощів, а також інформувати як викладача, так і студента про ступінь досягнення навчальної мети [9, с. 34]. Звідси випливає, що формувальне оцінювання є важливим і для студента, оскільки допомагає адекватно побачити результат навчання, виявляє помилки у стратегії навчання, корегує самостійну навчальну діяльність, і для викладача, тому що сприяє виявленню прогалин і нерозуміння матеріалу з боку студентів, корекції завдань, розвитку їх мотивації. Слід підкреслити, що формувальне оцінювання повинно бути досить частим, постійним й інтегрованим у навчальний процес.

У свою чергу, узагальнююче оцінювання повинно відбуватися на певних етапах навчання, коли відбувається перевірка окремих навчальних блоків, тем, модулів. Цей тип оцінювання притаманний більше викладачеві, позаяк демонструє успіх/невдачу студентів у вивченні комплексу матеріалу, його вільному володінні у різних контекстах.

Ці дві групи стратегій оцінювання включають більш конкретні, специфічні стратегії, які можуть застосовуватися як у формувальному, так і узагальнюючому оцінюванні. Поміж них назвемо найбільш розповсюджені: альтернативні тести (так/ні), тестування з множинним вибо-

ром, завдання з пропусками, доповнення речень, трансформації, короткі відповіді на питання, розгорнуті відповіді, усний/письмовий виклад тощо. Оцінювання таких завдань може виконуватися викладачем, самими студентами, їхніми колегами, в парах, в групі та ін. Це залежить від виду й мети стратегій оцінювання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проаналізувавши праці сучасних французьких лінгводидактів щодо стратегій як головних компонентів у навчальній діяльності, констатуємо їх ефективність й доцільність

використання у процесі навчання/вивчення французької мови. Виокремлені три групи лінгводидактичних стратегій (навчання, вивчення, оцінювання) найбільш комплексно охоплюють навчальну діяльність і з боку викладача, і з боку студента. Їхнє застосування у навчальній діяльності дає позитивний освітній результат, особливо у здійсненні самостійної і творчої навчальної діяльності студентами. Водночас, подальшого дослідження потребує практичне висвітлення застосування зазначених стратегій у навчально-виховних процес вищих навчальних закладів.

Список літератури:

1. Задорожна І. П. Вимоги до рівня володіння майбутніми вчителями іноземних мов навчально-стратегічною компетентністю / І. П. Задорожна // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. – 2013. – № 2. – С. 106-111.
2. Іжко Є. С. Стратегії автономного навчання як методична основа вивчення іноземних мов [Електронний ресурс] / Є. С. Іжко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки. – 2013. – Вип. 186(2). – С. 212-217. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnauc_fil.
3. Любашенко О. В. Лінгводидактичні стратегії навчання української мови студентів неспеціальних факультетів вищих навчальних закладів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання (українська мова)» / О. В. Любашенко. – К., 2008. – 44 с.
4. Ніколаєва С. Ю. Основи сучасної методики викладання іноземних мов / С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2008. – 285 с.
5. Cyr P. Stratégies d'apprentissage / Paul Cyr. – Paris: Clé international, 1998. – 188 p.
6. Guide d'élaboration et d'implantation des instruments de planification pédagogique, Direction des programmes Ministère de l'Éducation [En ligne] / Rédaction du guide: M. St-Germain. – 2007. – <http://www.cegepoutaouais.qc.ca/images/pdf/guide-redaction-plan-de-cours.pdf>.
7. Griffiths C. The Strategy Factor in Successful Language Learning / Carol Griffiths. – Bristol: Multilingual Matters, 2013. – 240 p.
8. Lasnier F. Réussir la formation par compétences / François Lasnier. – Montréal: Édition Guérin, 2000. – 502 p.
9. Meyer G. Evaluer, pourquoi? Comment? / Geneviève Meyer. – Paris: Hachette, 2007. – 283 p.
10. Oxford R. Language learning strategies in a nutshell: Update and ESL suggestions / R. Oxford // TESOL Journal. – 1992. – Vol. 2(2). – № 93. – P. 18-22.
11. Robert J.-P. Dictionnaire pratique de didactique du Fle / J.-P. Robert / 2e édition revue et augmentée, prise en compte détaillée du Cadre européen commun de référence pour les langues. – Paris: Ophrys, 2007. – 224 p.
12. Weinstein C. E. The Teaching of Learning Strategies / C. E. Weinstein, R. E. Mayer // Handbook of research on teaching. – New York: Macmillan, 1986. – P. 315-327.

Лучкевич В.В.

Дрогобычский государственный педагогический университет имени Ивана Франко

ЛИНГВОДИДАКТИЧЕСКИЕ СТРАТЕГИИ КАК ЭФФЕКТИВНОЕ СРЕДСТВО ИЗУЧЕНИЯ ФРАНЦУЗСКОГО ЯЗЫКА В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ

Аннотация

Статья посвящена изучению понятия «лингводидактические стратегии», их классификации в отечественной и зарубежной педагогической науке. Особое внимание акцентировано на трудах французских лингводидактов, в которых выделены три основных типа стратегий: стратегии обучения, стратегии изучения, стратегии оценивания. Осуществлен краткий анализ каждой из них, отмечены их преимущества и недостатки.

Ключевые слова: лингводидактика, стратегии, учебные стратегии, стратегии изучения, стратегии оценивания, учебная деятельность.

Luchkevych V.V.

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

**LINGUODIDACTIC STRATEGIES AS AN EFFECTIVE WAY FOR STUDYING
FRENCH LANGUAGE IN HIGHER EDUCATION:
THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS**

Summary

The article is devoted to the study of the concept of «linguodidactic strategies», their classification in Ukrainian and foreign pedagogical science. The particular attention is paid to the works of French scientists, which outline three main types of strategies: learning strategies, teaching strategies, evaluation strategies. A brief analysis of each of them has been made; their advantages and disadvantages have been emphasized.

Keywords: linguodidactics, strategies, learning strategies, teaching strategies, evaluation strategies, educational activities.